

- 6) Платон Федр/ Перевод А. Н. Егунова [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.litmir.me/br/?b=69036&p=1>
- 7) Clark A., Chalmers D. The extended mind//Analysis 58:10-23, 1998. Reprinted in (P. Grim, ed) The Philosopher's Annual, vol XXI, 1998.]]doi:10.1093/analys/58.1.7.;
- 8) Memory., Encyclopedia of Psychology: 8-Volume Set by Alan E. Kazdin — Oxford University Press March 16, 2000
- 9) Schönplflug, W. (1 January 2001). «External Memory, Psychology of A2 - Smelser, Neil J.». International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. Pergamon: 5192–5195. doi:10.1016/B0-08-043076-7/01501-1. Retrieved 29 April 2016.

Сосєдко Ганна Сергіївна – аспірантка кафедри філософії Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

УДК: 930.1

ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОЇ ОНТОЛОГІЇ У ПРАЦЯХ Д. ДОРОШЕНКА З ТОЧКИ ЗОРУ ТРОПОЛОГІЇ

У статті висвітлені основні тези щодо стилістики історичних текстів на прикладі праць видатногоукраїнського історика Дмитра Дорошенка. В роботі розкрита тема впливу форми тексту на її сутність з точки зору тропології, виділені основні моменти які впливають на розуміння історичних текстів, а також розглянуті конкретні приклади використання тропів у викладенні історичного тексту.

Ключові слова: історичний текст, історія України, лінгвістична філософія історії, лінгвістичний поворот, тропологія, Х. Уайт.

ОСОБЕННОСТИ ИСТОРИЧЕСКОЙ ОНТОЛОГИИ В РАБОТАХ Д. ДОРОШЕНКО С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ТРОПОЛОГИИ

В статье представлены основные положения по стилистике исторических текстов на примере трудов выдающегося украинского историка Дмитрия Дорошенко. В работе раскрыта тема влияния формы текста на ее сущность с точки зрения тропологии, выделены основные моменты которые влияют на понимание исторических текстов, а также рассмотрены конкретные примеры использования тропов в изложении исторического текста.

Ключевые слова: исторический текст, история Украины, лингвистическая философия истории, лингвистический поворот, тропология, Х. Уайт.

FEATURES OF HISTORICAL ONTOLOGY AT WORK D. DOROZHENKA IN TERMS OF TOPOLOGY

The article deals with the main theses concerning the style of historical texts on the example of the work of the prominent Ukrainian historian Dmitry Doroshenko. The article covers the topic of the influence of the form of the text on its essence from the point of view of the tropology, highlights the main factors influencing the understanding of historical texts, as well as concrete examples of the use of the tropes in the presentation of the historical text.

Key words: historical text, history of Ukraine, linguistic philosophy of history, linguistic turn, topology, H. White.

Історичний текст належить до сфери наукового гуманітарного знання і одночасно є розповіддю, власне історією. Аналіз специфіки з'єднання фактуального аспекту з нарративною домінантою може розкрити основи мовної моделі історичного тексту.

Історія –це типовий приклад гуманітарного осмислення світу, оскільки тут пізнання

відбувається шляхом *storytelling*: розповідати – значить вже пояснювати [8, с. 207]. Ця методологічна особливість тягне за собою подвійність природи історичного тексту.

З одного боку, історія прагне до об'єктивного оцінювання свого матеріалу, дотримання норм та стандартів, вірної хронології та достовірності.

З іншого ж боку, в історичному тексті зберігаються всі моменти, які можна віднести до «людського фактору»: випадковості, що мали важливі наслідки, складність і часом неможливість психологічного мотивування вчинків, стихійність деяких змін, унікальність когнітивної та аксіологічної картини світу самого історика.

Історичний текст привабливий для широкого читача: він викликає інтерес, який обумовлений як нашою цікавістю по відношенню до минулого, так і вмінням автора будувати інтригу: «Історія є інтелектуальна діяльність, яка задовольняє просту цікавість в загальноновизнаних літературних формах» [3, с. 103].

Текст – це те, з чим будь-яка людина, вимушено або добровільно, стикається регулярно. Термін «текст» в даний час один з найбільш вживаних термінів в гуманітарних та суспільствознавчих науках. М. Бахтін писав: «Текст – це первинна даність (реальність) і вихідна точка будь-якої гуманітарної дисципліни», а проблема розуміння текстів – «одне з найважливіших питань історичного розуміння» [2, с. 33].

Отже, існує два аспекти історичного розуміння: розуміння подій в історичному тексті і розуміння самого історичного тексту. Перше можна назвати інтерпретацією подій автором-істориком, а друге – подвійною інтерпретацією: і дій історика-учасника, і інтерпретації подій, відображених в тексті.

Це означає, що предметом дослідження є не реальна, об'єктивна історія, а історія, представлена в текстах, де розуміння – це засвоєння його фактичного змісту і аналіз відношення до цього історика, який реалізує в змісті тексту певні установки, ідеали, цілі.

Центральне місце в роботі над текстом займає тлумачення змісту, без якого, історичні джерела не «заговорять», і ми ніколи не наблизимося до розуміння минулого, прив'язуючи його до певних історичних реалій. Значимість розуміння історичного тексту обумовлена його соціально-комунікативною функцією, так як історичний текст має здатність до безперервного поповнення і актуалізації одних аспектів вкладеної в нього інформації і тимчасового або повного забування інших.

Ще одним з елементів історичного розуміння є «предрозуміння» – тобто наявність у дослідника явної або неявної попередньої інформації, яка визначається його знаннями і громадським оточенням, і яка дозволяє раціонально і неупереджено проводити аналіз тексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші публікації з проблем історичної епістемології у вітчизняній філософській науці з'явилися в кінці 1960-х – на початку 1970-х років. До них можна віднести роботи А. Ракітова, М. Кіселя, Б. Грушина, Б. Губмана, Е. Лооне, А. Порка. У 1980-х з'явилися цікаві роботи Н. Французової, О. Федотової, Л. Новікової, І. Желеніної, І. Гобозова та інших, які аналізують історичну дисципліну з точки зору її методології та теоретичних евристик.

Великий інтерес представляють роботи П. Рикера про прочитання історії з точки зору постструктуралізму, М. Гайдеггера, Н. Юліної про філософію історії США, І. Вдовіної про філософію історії, П. Гайдено про історичну герменевтику та роботи інших авторів.

Серед вітчизняних авторів, які безпосередньо займаються проблемами епістемології лінгвістичного аспету в історіографії, варто виділити М. Кукарцеву, Л. Мікешина, В. Лекторського, І. Касавіна, В. Порус, В. Подорогу та інших.

Що ж стосується тропології та особливостей мови історичних досліджень, то на даний момент ця сфера є мало вивченою. Тим не менше, варто наголосити, що це величезна кількість наукових текстів які потребують вивчення, і побудова яких – це вже свідцтво історії. Цей факт усвідомили й самі історики, зв'язавши останнім часом свої наукові дослідження із семіотикою та філологією. Семіотика історії є певною мірою освоєним простором досліджень та пов'язана з іменами Ю. Лотмана, Б. Успенського, А. Гуревича, Г. Кнабе та ін.

Метою статті є простежити залежність стилістичної забарвленості історичного тексту на сприйняття історичних фактів.

Завданнями статті є:

- визначити історичну постать Дмитра Дорошенка задля розуміння особливостей його нарративу;
- визначити поняття тропології та основних її категорій;
- проаналізувати історичні тексти Д. Дорошенка з точки зору тропології;
- виявити особливості сприйняття історичних фактів крізь призму лінгвістичної філософії історії.

Виклад основного матеріалу. Для вирішення завдань, визначених у даній статті нами були обрані праці визначного українського історика, громадсько-політичного та культурного діяча, педагога Дмитра Дорошенка.

Д. Дорошенко написав понад тисячу праць з історіографії, історії культури та історії церкви, роботи про П. Куліша, Т. Шевченка, М. Костомарова, В. Антоновича, М. Сумцова, М. Грушевського, М. Драгоманова, спогади про події 1901 – 1920-х років. Йому належить двотомна праця «Історія України» та тритомна «Історія України з 1917-го по 1923-й рік». Варто назвати і таку його важливу наукову працю, як «Огляд української історіографії», написану на початку 1920-х. Він одним із перших почав розглядати історію України як процес розвитку української державності, а написану ним «Історію України» п'ять разів було перевидано для шкіл. Професор Володимир Сергійчук зазначає, що праці Дмитра Дорошенка є взірцем вдумливого і ретельного відбору документів для аналітичного осмислення.

Як історик Дмитро Іванович Дорошенко належав до державницької школи в українській історіографії. У переважній більшості своїх праць він приділяв головну увагу становленню та розвитку української державності. Таким є його двотомний «Нарис історії України», виданий уперше у 1932-33 роках. У цій праці вперше була зроблена спроба розглянути всю історію України з точки зору державництва.

Характерними для творчості українських істориків-державників є [10, с. 105]:

1) пріоритетність дослідження «державницьких періодів» української історії (княжа доба; Київська Русь, Київське князівство), епоха України-Гетьманщини, українська революція 1917–1921 та громадянська війна в Україні 1917–1921);

2) контрастне висвітлення та контроверсійна інтерпретація (через призму цивілізаційного або культурного перехрестя) впливу різних історичних чинників (географічних, природничих, політичних, етно- та соціокультурних, психологічних, геополітичних) на процес виникнення, функціонування та руйнації державних організацій, які, як правило, фіксуються у формах дихотомічних протиставлень: народ (народні маси) – аристократія (провідні верства), Схід – Захід, римо-католицькі – візантійсько-православні світи, хліборобська – кочова культури та ін.;

3) західно-європейська культурно-історична орієнтація, адаптування до українських потреб інтелектуальних здобутків європейської думки;

4) особлива увага до теми ролі національної еліти та визначної особистості в історії державного будівництва.

Дмитро Дорошенко вважав себе скоріше популяризатором, ніж академічним науковцем. Його «Курс історії України для вищих клас середніх шкіл», уперше опублікований 1921 року, відразу ж привернув увагу широкої читацької аудиторії. Історію українського народу автор висвітлює з «IV ст. по Різдві Христовім, а може й раніше», відзначаючи, проте, що слов'яни були не першим народом, який проживав на українській землі.

Дмитро Дорошенко детально розглядає династичні суперечки, родинні зв'язки між членами правлячих династій, державний устрій у той чи інший період. Не обминає увагою автор і зовнішню політику того чи іншого державного утворення, хід і результати воєнних дій.

Для початку слід розглянути загальні підходи до розуміння поняття історичних текстів у лінгвістиці. Історичний текст – це система знакових (матеріальних та вербальних) елементів,

що накопичує в собі інформацію про минулу соціальну реальність і дозволяє її репрезентувати. Історичний текст виступає в якості ідентифікаційного соціокультурного коду, який задає вектор і форми діяльності у сучасному соціальному просторі [5, с. 45].

Бажання воскресити минуле у всій його повноті традиційно призводило дослідників до створення багатопланової, багатоаспектною картини історичної дійсності, через що власне історичне тонуло в деталях, дрібних сюжетних подробицях.

У той же час комплексний, різнобічний підхід до історичного опису був обумовлений прагненням відійти від плаского, одновимірно-ідеологічного, лінійно-прогресистського погляду на минуле. Більшість істориків схиляються до того, що історичний опис, як правило, є описом сукупності декількох взаємодіючих фактів. До того ж практично кожен факт може бути розділений на декілька більш простих складових, так що межа подробиці опису в кожному випадку різна.

З точки зору замкненої наративної структури, історія та література належать до одного класу [8, с. 187]. Ця спорідненість виявляється в перехресній референції цих текстів та естетичній функції історії та літератури.

Питання про спільний референційний механізм історичного та художнього тексту вивчалося П. Рікером. На думку вченого, історія та література запозичують один у одного «сильні сторони», а саме можливі світи – у історії це світ минулого, а у літератури – уявний світ. Це взаємне збагачення дозволяє текстам зв'язати розповіді з минулим, тобто актуалізувати буття часу. Таким чином, опис якоїсь події, бо та мала місце в минулому, може бути віднесений як до фактуального історичного оповідання, так і до художнього тексту.

Перехресна референція проявляється ще й в тому, що тривіальний ряд повсякденних подій зустрічається в художньому оповіданні, а повідомлення про неймовірні речі може з'явитися в історичному тексті. До компетенції домислювання входить також формування естетичної цінності тексту. У ряді випадків історичний текст сприймається нами поряд з художнім текстом як самоцінної розповіді. Подібний текст буде містити підвищену кількість формальних моментів, загальних з художніми текстами: описів, що уповільнюють наратив, тропів, вставних елементів, моментів інтертекстуальності та ін. Історичний текст виявляє ефект реальності, описаний Р. Бартом [1, с. 393], завдяки якому читати історію цікаво.

Здатність створювати змістовні наративи історичних ситуацій виступає найважливішою умовою побудови паралелей в історії, виявлення в ній як повторюваного, інваріантного, так і унікального, своєрідного. Синхронність фактів, що розкривається в ситуаційному аналізі, лише один із проявів темпоральної єдності в історії.

Набагато цікавіше і більш насиченою змістом є синхронність процесів, яку можна спостерігати при зіставленні історичних описів.

Подібно до того, як в художньому творі спостерігається паралельне розгортання різних сюжетних ліній, так і в історичному описі, щоправда фрагментарно, може бути присутнім зіставлення процесів, що одночасно протікають в різних локальних просторах. Не менш значимі є порівняння асинхронних процесів, наприклад біографій історичних діячів, описів історії винаходів і відкриттів, історії військових операцій і кампаній різних епох.

Значну роль грають аналогії, які широко застосовуються в історичних текстах. Синхронні та асинхронні порівняння, які виявляють відмінності, у своїй сукупності дозволяють глибше усвідомити і точніше зафіксувати унікальність історичного явища, без чого важко уявити собі будь-який історичний наратив. Крім того, з філософсько-методологічної точки зору синхронні та асинхронні порівняння являють собою локалізацію об'єкта в просторі і часі, що є універсальним пізнавальним прийомом. Все це дає підстави стверджувати, що синхронні і асинхронні порівняння є невід'ємним елементом змісту історичного наративу.

Варто наголосити, що найбільш яскраві приклади естетичного авторського домислювання знаходяться в текстах, створених в період дискурсивного синкретизму, коли історіографія ще тільки почала входити в корпус наукових дисциплін.

Очевидно, що число подібних художніх подробиць зменшується в міру розвитку

наукового історичного апарату. Однак зведення історії до неупередженого повідомлення неможливо, і компоненти образного домислювання складають неодмінну частину історичного тесту.

Отже, історія лежить на перетині сфер художніх і фактуальних текстів. Повідомляючи факти про минуле, історичний текст репрезентує їх способом, що відповідає комунікативним цілям і культурній приналежності автора.

Серед основних цілей істориків можна вказати освіту, дослідження, викладання (жанр історичних лекцій), розвага (цікава історія) та ін. Стиль автора-історика формується з індивідуальної манери письма і загального культурного рівня, історичної концепції і дискурсивного контексту епохи.

Якщо говорити про особливості сприйняття історичного тексту з точки зору тропології, то тут варто зауважити, що оскільки знання являє собою осмислену, засвоєну і перероблену суб'єктом інформацію, то знайомство з текстом ставить перед нами двояку задачу: виявити процес кодування інформації, наділення її змістом, виробленим автором (істориком), незалежно від того, заданий він фактичними даними джерел або способами їх організації в текст; а також сформулювати власне ставлення до авторського тексту, тобто зробити, або хоча б позначити спробу власного перекодування (переінтерпретації) представлених в ньому історичних фактів. Обидві процедури аналізу – і автора тексту, і читача – по суті, ідентичні: в обох випадках свідомість пропонує наділити факти джерела певним змістом, пов'язуючи їх один з одним. Свідомість читача при цьому або приймає точку зору автора тексту, або опонує їй, виконуючи функцію експерта. Якщо читач є вченим, то це не просто громадська експертиза, перевірка історичного знання на громадянську легітимність, а експертиза наукова.

Підкреслимо, що і автор тексту, і читач, використовуючи наявні у них знання, можуть скласти власну думку про факти джерела виходячи з презумпції сумлінності кожного дослідника. Довіра до учасників наукового спілкування – найважливіша умова існування і розвитку будь-якої науки: навіть для того, щоб спростувати чиюсь позицію, її слід для початку прийняти. І першовідкривач історичного джерела, і автор, який використовує вже відомі науці свідчення, і їх читач мають рівне право судити про минуле, хоча їх пізнавальні можливості можуть істотно відрізнятись.

При цьому, якщо мова йде про науковий текст, важливо, щоб при збереженні світоглядної та методологічної свободи автора і читача між ними все ж була деяка дисциплінуюча думка і уявлення про єдність у визначенні методів (приймів і процедур) упорядкування та уявлення про факти, що дозволяють забезпечити об'єктивність, верифікованість та фальсифікованість історичного знання.

Йдеться про особливу роль інструментальних конвенцій в історичному знанні. Роль цих конвенцій в природничих науках визнається усіма, і немає підстав відмовляти історичній науці, як галузі соціально-гуманітарного знання, в необхідності існування і суворого дотримання хоча б мінімального (базисного) консенсусу в цій області.

Прихильники ж лінгвістичного повороту, зокрема Х. Уайт, фактично ототожнюючи написання історичних текстів з літературою, по суті справи стверджують в цій сфері безмежну свободу самовираження. Тож потрібно враховувати цей факт під час знайомства з історичними текстами.

Отже, розглянемо історичний текст Д. Дорошенка, а саме працю «Нарис історії України. Том 1» з точки зору тропології.

Тропология – це теоретичне пояснення вигаданого дискурсу, всіх способів, якими різні типи фігур (метафора, метонімія, синекдоха та іронія) створюють типи образів і зв'язку між ними, здатні служити знаками реальності, які можна лише уявити, а не сприйняти безпосередньо [9, с. 10].

Як зазначає Х. Уайт, який і ввів в науку поняття тропології, історик створює певний мовний протокол, конструює місцевість, яка «населюється» об'єктами певного роду і виду. Префігуративний акт некритичний, «він також є конститутивним елементом понять, які

історик буде використовувати, щоб розпізнати об'єкти, які населяють цю сферу, і описати типи відносин, які вони можуть між собою підтримувати» [9, с. 51].

При цьому існують чотири типи префігурації: Метафора, Метонімія, Синекдоха та Іронія. Тропи забезпечують характеристику об'єкта в різних видах непрямого дискурсу. Тропи, на думку Х. Уайта, «особливо корисні для розуміння операцій, якими зміст досвіду, чинить опір опису в ясних прозових репрезентаціях, може бути схоплено дофігуративно і підготовлено для свідомого осягнення» [9, с. 52].

Д. Дорошенкодуже широко використовує у своєму наративі тропи, які забарвлюють історичні події та, в деяких випадках, виражають особисте ставлення автора до таких подій. Ось деякі приклади:

«Вкрита густою сіткою народніх шкіл, з своєю знаменитою Київською Академією, а своїми колегіями у Чернігові, Переяславі, Харькові, Лівобережна Україна, можна сміливо сказати, була одною з культурніших країн тогочасного славянського світу» [4, с. 9].

«Вони перші вжили *могучої новочасної зброї* — *письменницького пера* й тим проложили шлях літературі, яко чинникові громадського поступу» [4, с. 10].

«Отже, Кревська унія лишилась унією персональною, і тепер ціла литовська *політика* 40 років *обертається* біля особи Вітовта» [4, с. 71].

Що стосується типу побудови сюжету, то залежно від характеру зв'язків між подіями виділяють два основних різновидів сюжетів: хронікальні та концентричні. Принципи зв'язку подій в хронікальних та концентричних сюжетах істотно розрізняються, отже, розрізняються і їх можливості в зображенні дійсності, вчинків і поведінки персонажів.

Головна відмінність хронікального і лінійного сюжетів – це, звичайно, час. Хронікальний сюжет відтворює природний плин часу, тому тяжіє до описових жанрів (сага, мемуари, пригоди). У концентричному ж сюжеті фізичний час не має визначального значення: тут воно частково замінюється психологічним часом, важливим є конфлікт, інтрига.

За характером праці можна констатувати той факт, що сюжет «Нарису історії України» є хронікальним. Історичні події висвітлюються розділ за розділом у хронологічному порядку. Але варто також додати, що в процесі опису тієї чи іншої історичної події Д. Дорошенко звертається й до подій, що передували тій, що описується або ж до подій, які стали наслідком. Важливо підкреслити, що хронікальність сюжету у зазначеній праці робить проблематичним його визначення у межах класифікації сюжетів історичного наративу, яку запропонував Х. Уайт. Неможливо однозначно оцінити сюжет «Нарису» ані як романтичний, ані як комедійний, ані як трагічний, ані як сатиричний. Це приводить нас до питання: чи є класифікація Уайта повною та чи є вона обов'язковою? Чи можливі якісь інші типи сюжетів в історичному наративі? Чи обов'язково той чи інший наратив належить до якогось одного з виділених Уайтом типів сюжету? Ці важливі питання потребують подальших наукових досліджень.

Варто також звернутися до питання ідеологічного підтексту творів Д. Дорошенка. На думку постмодерністів, історичні праці є видом ідеологічного виробництва, а сам історик повинен розглядатися як вектор спрямованості діапазону політичних позицій, пов'язаних з поточним моментом. Х. Уайт слідом за К. Мангеймом звернув увагу на те, що ідеологія визначає не стільки суспільно-політичну позицію дослідника, скільки ракурс історичної інтерпретації.

У зв'язку з цим історик розглядається як вектор спрямованості діапазону політичних позицій, пов'язаних із поточним моментом. Д. Тош пише: «Оскільки документальні «залишки» минулого схильні до настільки численних прочитань і оскільки історики використовують ідеологізовану мову, створення історичних праць ні в якому разі не можна вважати невинним заняттям» [7, с. 241]. Історики вкорінені в хаотичній реальності, яку вони прагнуть представити, а тому завжди несуть на собі її ідеологічний відбиток.

В рамках, наприклад, ідеології консерватизму історична еволюція інтерпретується як вдосконалення попереднього історичного етапу. При цьому минуле в консервативній

історичній свідомості набуває рис утопічного в силу доданих йому позитивних характеристик. Лібералізм, навпаки, критично ставиться до традиції, поміщаючи утопічні характеристики в віддалене майбутнє, яке може наступити після реалізації ліберальної ідеї. Радикали інтерпретують історію, орієнтуючись на швидке втілення своїх ідеалів і акцентуючи увагу на передумовах, які роблять можливим їх здійснення в майбутньому.

Ідеологічні прагнення Д. Дорошенка були відчутні по всьому тексту «Нарису історії України». Ставлення до України як самостійної держави, яка має бути вільною та самобутною проходить крізь всі рядки його праці. Ось один із прикладів того, наскільки автор палко відноситься до подій, свідком та активним учасником яких був він сам:

«І хоч людям, що стали до праці над будівництвом української державности, довелося звязувати до купи обірвані нитки призабутих традицій, щоб усвідомити собі з історичного аспекту події, які розгортались у них перед очима; однак ідея самостійної української держави дуже скоро пустила глибоке коріння серед українського громадянства й знайшла собі гарячих оборонців» [4, с. 15].

Також по тексту «Нарису історії України» відчутна ненависть до російської влади та її ролі у становленні української держави. Наприклад: «Російське правительство вперто не допускало заснування на Україні університетів, яких домагалося українське громадянство, а Київську Академію й колеґії обернуло у станові духовні школи. Із заснуванням в 1759 р. російського університету в Москві сотні української молоді почали там здобувати освіту, здебільшого одриваючись на завжди від рідного ґрунту. Нарешті треба пам'ятати, що остаточне зрівняння України з Росією принесло з собою й форми російського кріпацтва для українського селянства» [4, с. 10].

Авжеж, такі строки в історичному посібнику, який би мав бути (та по суті був таким у 30-ті роки) основою для вивчення історії України не можна назвати неупередженими. Саме про це й каже Х. Уайт. Людина, що є активним суспільним діячем, живо цікавиться історією не може не мати власної думки, а тому і викладає той матеріал, який, здавалося б, має бути нейтральним, із власним забарвленням, додаючи власне відношення.

Щодо аргументації в тексті «Нарис історії України», то тут можна однозначно сказати, що докази своїх історичних описів Д. Дорошенко вибудовував по-різному.

Для початку варто дати загальне визначення типів доказів. Отже розрізняють контекстуальні та універсальні способи аргументації. Контекстуальні способи аргументації включають аргументи до традиції і авторитету, до інтуїції і віри, до здорового глузду і смаку і ін. До універсальної аргументації відносяться пряма і непряма емпірична аргументація, дедуктивна аргументація, системна аргументація, методологічна аргументація і ін.

Більшість із описаних історичних фактів Д. Дорошенком мають під собою наукове підґрунтя або загальновизнані історичні дані, тобто відносяться до універсальної аргументації:

«Уперше науково дослідив питання про Боховців київський учений М. Дашкевич своєю працею «Болоховская земля», 1878 (і цілий ряд пізніших його статей на цю ж тему)» [4, с. 62].

«В особі Данила зійшов зі сцени безумовно один з найвидатніших українських князів. За такого вважає його однодушно наша історіографія. Вже в галицько-волинському літопису знаходимо коротку, але яскраву характеристику Данила, як князя і як людини» [4, с. 62].

По тексту Д. Дорошенка дуже часто звертається до робіт М. Грушевського, М. Костомарова, В. Антоновича та інших визначних українських та зарубіжних істориків. Це робить роботу ґрунтовною, зібраною із тисяч історичних фундаментальних робіт в одну, яка описує історію України враховуючи все, що вже було написано.

Окрім визначеним Х. Уайтом основних тропів, варто відмітити ще один із цікавих стилістичних особливостей характеру письма Д. Дорошенка, а саме використання простонародних та нелітературних слів. По-перше, це додавало жвавості історії, адже сухе наукове оповідання сприймається важче, аніж забарвлене. По-друге, автор показує, що він із народу, що він з народом. В часи, коли жив Дмитро Дорошенко вирішувалися складні питання

пов'язані із національною свідомістю та самобутністю країни, тому близькість до народу лише давала можливість автору дістатися до сердець народу. Таких прикладів по тексту багато, наприклад:

«Великий князь був завалений масою справ: розгляд земельних і взагалі маєткових тяжб, спори про спадщину, про шляхетство, про грабунки й образи...» [4, с. 78].

«Ця перша угорська окупація тяглася недовго, всього якийсь один рік» [4, с. 58].

Такий стиль письма може відволікати від суто історичних фактів, але з іншого боку, робить їх не такими сухими та монотонними і краще запам'ятовуються.

Отже, можна із впевненістю сказати, що тропологічний підхід до аналізу історичних текстів займає своє місце в лінгвістичній філософії історії та його легко довести. Особливо це стосується історичних текстів, які створені у період формування історії як науки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Розглянуті питання в статті дають розуміння основи тропологічної теорії та її місця в лінгвістичній філософії історії. Як можна підсумувати, до слабких сторін цієї теорії відносяться: заперечення факту реальності минулого та відверто скептична позиція з питання пізнаваності подій минулого, яка веде його до суб'єктивно-ідеалістичної позиції та радикальному конструктивізму.

В цілому ж тропологічна концепція історичного пізнання є ще однією формою редукціонізму, тому як тропологія передбачає зведення досвіду до тексту, реальності до мови, а історії – до літератури.

Тим не менше, лінгвістична філософія історії має позитивні наслідки. Так, вона сприяє, по-перше, усвідомленню того факту, що мова історика не є абсолютно прозорим середовищем, яке, подібно до скла, передає зображення, яке лежить за ним. По-друге, представники нової інтелектуальної історії, постійно підкреслюючи той факт, що історичний текст, як і будь-який інший, несе в собі певні латентні етичні, ідеологічні, естетичні передумови, зробили свого роду «щеплення» проти використання історії в політичних цілях.

Отже, розглядаючи історичні тексти, перед усім варто усвідомлювати, що його автором є людина із власними поглядами, досвідом, ідеологією, культурою тощо, яка просто не може бути абсолютно неупередженою під час викладу історичних подій. Кожна людина, небайдужа до історії (а саме такими є автори історичних текстів), завжди матиме власну думку щодо подій, отже неможна позбутися так званого «людського фактору», який має місце під час створення історичного тексту.

В даному напрямку варто проводити подальші дослідження задля отримання додаткових доказів необхідності врахування тропологічної теорії під час аналізу історичних текстів, а також під час їх створення сучасними авторами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барт Р. Эффект реальности // Избранные работы: Семиотика. Поэтика. М.: Прогресс, 1989. С. 392–400.
2. Бахтин М. Проблема текста в лінгвістиці та інших гуманітарних науках / Михайло Бахтін // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки За ред. М. Зубрицької. — Львів: Літопис, 1996. — С.318 – 323.
3. Вен П. Как пишут историю. Опыт эпистемологии. М.: Научный мир, 2003.
4. Дорошенко Д. І. Нарис історії України / Дмитро Дорошенко. – Том І. – К.: Глобус, 1992. – 349 с.
5. Лахвицкий А. Н. Исторический текст как социальный феномен : дис. канд. філос. наук : 09.00.11 / А. Н. Лахвицкий. – Саратов, 2013. – 150 с.
6. Лотман Ю. М. Структура художественного текста // Об искусстве. СПб.: Искусство–СПб., 1998. С.14–288.
7. Лубский А. В. Альтернативные модели исторического исследования / А. В. Лубский. – М.: Социально-гуманитарные знания, 2005. – 352 с.

8. Рикёр П. Время и рассказ / Поль Рикёр. – М: Культурная инициатива, 2000. – 313 с.
9. Уайт Х. Метаистория: Историческое воображение в Европе XIX века / Пер. с англ. под ред. Е. Г. Трубиной и В. В. Харитоновой. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2002. – 527 с.
10. Ясь О. В. Державницький напрям в українській історіографії // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во "Наукова думка", 2004. – 688 с.

Терзман Олександра Вікторівна – аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

УДК 1:3

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ У СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОМУ ДИСКУРСІ

Статтю присвячено визначенню особливостей вербальної репрезентації, що обумовлена діяльністю мислення та отримує дві форми вираження: зовнішню і внутрішню. Визначено компоненти соціальних комунікацій, розглянуто поняття «ментальної репрезентації», а також основні одиниці вербальної репрезентації.

Ключові слова: репрезентація, вербальна та невербальна репрезентація, соціальні комунікації, соціально-комунікативний дискурс.

ОСОБЕННОСТИ ВЕРБАЛЬНОЙ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ В СОЦИАЛЬНО- КОМУНИКАТИВНОМ ДИСКУРСЕ

Статья посвящена определению особенностей вербальной репрезентации, что обусловлена деятельностью мышления и получает две формы выражения: внешнюю и внутреннюю. Определены компоненты социальных коммуникаций, рассмотрено понятие «ментальной репрезентации», а также основные единицы вербальной репрезентации.

Ключевые слова: репрезентация, вербальная и невербальная репрезентация, социальные коммуникации, социально-коммуникативный дискурс.

THE FEATURES OF VERBAL REPRESENTATION IN A SOCIAL- COMMUNICATIVE DISCOURSE

The article is devoted to the definition of features of verbal representation, which is conditioned by the activity of thinking and receives two forms of expression: external and internal. The components of social communication are defined, the notion "mental representation" is considered, as well as the basic units of the verbal representation.

Key words: representation, verbal and non-verbal presentation, social communications, social-communicative discourse.

У реаліях сьогодення комунікативний компонент виходить на перший план та стає невід'ємною складовою всіх форм суспільної взаємодії. Сама соціальна реальність починає розглядатися в контексті її комунікативної природи. Зростання комунікацій відкриває нові можливості, які звільняють людей від певних обмежень, систем соціального контролю, створюють нові засади особистої вербальної репрезентації.

Змістом репрезентації завжди є певне знання (практичне, наукове, світоглядне), а якщо знання є зміст, то у нього обов'язково повинна бути своя форма, яка і встановлюється в процесі репрезентації. Репрезентація оперує як вербальними (мовними), так і невербальними (образними) знаками та за допомогою знакового вираження транслює знання про конкретний об'єкт або явище дійсності [4, 27-31].